

Juni 2026

Inclusief beleid: Omdat iedereen meetelt in de samenleving

Hoe ministeries kunnen
sturen op inclusief beleid
en onderzoek

 Pharos

Ministerie van
Volksgezondheid,
Welzijn en Sport

—
Samen voor gelijke kansen op gezondheid
—

 **Andersson
Elffers
Felix**

Inhoud

Wat is inclusief onderzoek?	03
Waarom is inclusief onderzoek onmisbaar voor beleid?	04
Wat vraagt inclusief onderzoek als onderdeel van beleidsvorming?	05
Start van beleidsvorming (onderzoeksopzet)	05
Tijdens het onderzoek (uitvoering)	06
Na het onderzoek (evaluatie) en verdere vormgeving beleid	07
Wat vraagt dit voor beleidsvorming?	08
Van intentie naar actie	09

Dit document is **interactief**. Klik op de hoofdstukken in de inhoudsopgave en je gaat naar de pagina die daarover gaat.

Ook heeft het document **bladwijzers**. Klik in Adobe Acrobat rechtsboven op dit icoon Klik daarna op de hoofdstukken en lees op deze manier dit document.

Wat is inclusief onderzoek?

Inclusief onderzoek erkent en integreert de perspectieven en ervaringen van mensen om wie het gaat over het onderzoeksonderwerp, om kennis en bevindingen te genereren die wetenschappelijk solide, betekenisvol en toepasbaar zijn op het leven van de mensen om wie het gaat¹. Vier belangrijke aspecten daarbij zijn (Abidi et al., 2024):

1. Samenwerking met de onderzochte groepen
2. Toegankelijkheid van onderzoek en onderzoeksresultaten
3. Diversiteit en representativiteit
4. Het mogelijk maken van positieve verandering voor de onderzochte groepen

2

Waarom is inclusief onderzoek onmisbaar voor beleid?

Te vaak bereikt beleid de mensen die er het meest bij gebaat zijn onvoldoende. In (gezondheids)onderzoek en beleidsvorming wordt nog regelmatig – vaak onbewust – voorbijgegaan aan de leefwereld, behoeften en wensen van ondervertegenwoordigde groepen. Hierdoor blijven perspectieven onderbelicht en wordt onvoldoende gedifferentieerd naar demografische, culturele en sociaaleconomische kenmerken, met als gevolg dat onderzoek en daarop gebaseerde beleidsadviezen niet alle groepen in de samenleving vertegenwoordigen, met name ondervertegenwoordigde groepen. Dit vergroot het risico op ineffectief beleid en het in stand houden, of zelfs vergroten, van gezondheidsverschillen. Door (gezondheids) onderzoek inclusiever vorm te geven, wordt ook het uiteindelijke beleid inclusiever.

Inclusief onderzoek in de praktijk

Motivaties achter vaccinaties

Diverse onderzoeksbureaus en instituten kunnen inclusief onderzoek uitvoeren. Om inzicht te krijgen in wensen en barrières rondom vaccinaties voor volwassenen heeft het ministerie van VWS onderzoeksbureau AEF geselecteerd. [Het AEF-rapport Motivaties achter vaccinaties \(2025\)](#) laat zien dat het huidige vaccinatiebeleid niet altijd goed aansluit bij mensen met een kwetsbare sociaaleconomische positie of beperkte gezondheidsvaardigheden, waardoor zij minder goed worden bereikt. Juist daarom is in dit onderzoek expliciet gekozen voor een inclusieve aanpak met sleutelpersonen in het onderzoeksteam.

In samenwerking met Pharos en lokale organisaties zijn, via straatinterviews, perspectieven opgehaald van groepen die in regulier onderzoek vaak ondervertegenwoordigd blijven. Hierdoor kwamen concrete drempels in beeld die eerder onderbelicht bleven, zoals te complexe informatie, historisch wantrouwen en het belang van aanbevelingen via vertrouwde personen en ontmoetingsgerichte vaccinatievoorzieningen. Dit leidde tot concrete aanbevelingen, zoals begrijpelijke communicatie via vertrouwde kanalen en inzet van lokale ambassadeurs om vertrouwen te versterken en desinformatie tegen te gaan. Daarmee biedt het onderzoek concrete handvatten voor aanpassingen die leiden tot optimalisatie van het vaccinatiebeleid.

3

Wat vraagt inclusief onderzoek als onderdeel van beleidsvorming?

Start van beleidsvorming (onderzoeksopzet)

De start van beleidsvorming begint met inclusief onderzoek, met het gezamenlijk formuleren van onderzoeksvragen en het vanaf het begin samenwerken met de onderzochte groepen. Daarbij moet expliciet aandacht uitgaan naar perspectieven die nog buiten beeld zijn. Dit vraagt om een gerichte aanpak om ondervertegenwoordigde groepen te bereiken en hun ervaringen goed te begrijpen. Tegelijkertijd vereist het ontwerpen van een inclusieve aanpak bewuste keuzes over welke perspectieven ruimte krijgen, hoe belangen worden gewogen, hoe samenwerking toegankelijk wordt ingericht en hoe spanningen tussen groepen zorgvuldig worden meegenomen.

Creëren van een inclusieve onderzoeksopzet aan de start

1

Zoek samenwerking

Werk samen met de doelgroep op projectoverstijgend of project-niveau om hun perspectieven te integreren.

2

Gebruik participatieve methoden

Gebruik co-creatie of community-based research om doelgroepen actief te betrekken bij het onderzoeksproces.

3

Stel een diverse klankbordgroep samen

Stel een klankbordgroep samen met ervaringsdeskundigen en lokale vertegenwoordigers om de vragen en methoden te verfijnen, passend bij de doelgroepen.

4

Maak expliciete afwegingen

Maak transparante afwegingen tussen efficiëntie en gelijkheid in uitkomsten (equity), zoals het kiezen tussen een enquête met breed bereik en of diepgaand onderzoek bij specifieke groepen.

Tijdens het onderzoek (uitvoering)

Inclusief onderzoek vraagt tijdens de uitvoering om voortdurende aandacht van wie wel en niet deelneemt. Door dit actief te volgen, kunnen blinde vlekken tijdig worden gesignaleerd en kan het onderzoek worden bijgestuurd. Inclusiviteit is daarmee geen eenmalige afweging, maar een doorlopend proces van kritische reflectie en aanpassing.

Inclusief onderzoek tijdens de uitvoering waarborgen

1

Monitor deelname

Volg wie deelneemt en wie niet, en onderzoek de oorzaken van (impliciete) exclusie(criteria).

2

Pas methoden aan

Pas onderzoeksmethoden aan op basis van tussentijdse inzichten om toegankelijkheid te verbeteren.

3

Werk actief samen met sleutelfiguren en ervaringsdeskundigen

Zij kunnen helpen om vertrouwen te winnen en drempels weg te nemen, als bruggenbouwers met de doelgroepen.

4

Geef resultaten terug

Geef tussentijdse resultaten terug aan de doelgroep voor duiding en toetsing of passende conclusies zijn getrokken.

5

Creëer een veilige omgeving

Zorg voor een veilige en toegankelijke omgeving voor deelnemers, liefst op vertrouwde locaties en houdt rekening met culturele- en taalverschillen.

In het algemeen geldt tijdens het gehele proces dat het belangrijk is om vanuit gelijkwaardigheid en wederkerigheid te werken. Ervaringskennis staat op gelijk niveau als onderzoekskennis. Er is ruimte voor kritische reflectie en aanvullende perspectieven om blinde vlekken te voorkomen.

Na het onderzoek (evaluatie) en verdere vormgeving beleid

Inclusief onderzoek stopt niet bij het verzamelen van data. Juist daarna is het belangrijk om leren en verbeteren centraal te stellen, en om de inzichten ook daadwerkelijk te vertalen naar beleid en praktijk. Alleen dan draagt inclusief onderzoek bij aan interventies die beter aansluiten, effectiever zijn en ongelijkheid helpen verminderen.

1

Evalueren resultaten

Beoordeel wat goed ging en wat verbeterd kan worden bij het betrekken van ondervertegenwoordigde groepen.

2

Deel verantwoordelijkheid

Betrek onderzoekers, beleidsmakers, organisaties en doelgroepen bij vertaling van resultaten naar beleidsvorming.

3

Geef een terugkoppeling

Informeer deelnemers over hun bijdrage en compenseer hen voor hun tijd. Laat zien hoe hun input heeft bijgedragen.

4

Borg de lessen

Documenteer inzichten en geleerde lessen voor toekomstig gebruik.

4

Wat vraagt dit voor beleidsvorming?

Dit vraagt om bewustwording bij beleidsmakers, zoals bij VWS, dat inclusief onderzoek en inclusief beleid bijdragen aan effectiever beleid, meer vertrouwen bij inwoners en het verkleinen van gezondheidsverschillen. Maar ook de bewustwording dat expliciete aandacht voor inclusiviteit van belang is in alle fasen van beleidsontwikkeling, vanaf de start van beleidsvorming tot en met de evaluatie van bestaand beleid. Gerichte vragen om hierbij te stellen zijn:

- Voor wie is het beleid bedoeld?
- Wie ontbreekt er aan tafel?
- Hoe investeren we ongelijk voor gelijke kansen?
- Wat voor effecten heeft dit beleid op verschillende groepen in de samenleving?

Naast bewustwording is het van belang om de juiste ondersteuning te bieden, zoals handvatten en tools, om beleidsmakers te helpen bij het opstarten en begeleiden van inclusief onderzoek.

Dit vraagt om organisaties die inclusief onderzoek en beleid waarderen en faciliteren. Dat betekent enerzijds dat er tijd en budget is om inclusief onderzoek en beleid vorm te geven, maar ook om een organisatiestructuur en werkprocessen die dit mogelijk maken, zodat inclusief beleid wordt geborgd.

Dit kan onder andere via het opnemen van inclusiviteit in aanbestedingen, beoordelingscriteria en prestatieafspraken. En door structurele samenwerking met klankbordgroepen, sleutelpersonen en ervaringsdeskundigen, ook tijdens en na beleidsontwikkeling en implementatie. Gerichte samenwerking met kennispartners, zoals Pharos, helpt blinde vlekken te signaleren.

Instrumenten en kaders

Instrumenten zoals het [Beleidskompas \(kwaliteitseis doen-vermogen\)](#) en de [Participatieladder voor wetenschappelijk onderzoek | INVOLV](#) bieden handvatten om participatie te verdiepen. Ook de [10 kenmerken van een gezondheidsvaardige organisatie](#) helpen organisaties om beter aan te sluiten bij diverse doelgroepen.

Van intentie naar actie

Inclusief beleid vraagt om gerichte investeringen en leidt tot effectiever beleid, meer vertrouwen bij inwoners en het verkleinen van gezondheidsverschillen. Het vraagt om een andere manier van denken en werken: het erkennen van blinde vlekken en het actief zoeken naar stemmen die vaak ontbreken. Inclusiviteit moet geen checklist worden, maar een structureel onderdeel zijn van beleid en uitvoering. Het is een voorwaarde voor beleid dat daadwerkelijk werkt voor iedereen en bijdraagt aan herstel van vertrouwen in de overheid.

Start het gesprek daarom binnen jouw team of bestuur: zijn alle relevante groepen en belanghebbenden betrokken, hoe werk je met hen samen en wat is daarvoor nodig? Benut bestaande instrumenten en leer van organisaties die hierin vooroplopen.

Bronnen

- AEF. [Motivaties achter vaccinaties. 2025, Onderzoeksrapport.](#)
- L. Mulderij, e.a. [Gecombineerde leefstijlinterventies voor mensen met een lage SES? 2019, Tijdschrift voor Gezondheidswetenschappen, 97\(1-2\), 9-10.](#)
- M. Oosterhoff, e.a. [Deelname en uitval bij de gecombineerde leefstijlinterventie \(GLI\): Wie en waarom? 2025, Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu \(RIVM\).](#)
- Pharos. [Infosheet inclusief onderzoek](#)
- Participatiekompas. [Participatieladder voor wetenschappelijk onderzoek](#)

Referenties

1. F. Cornish, e.a., ["Participatory action research," Nature Reviews Methods Primers, vol. 3, no. 1, 2023, doi: 10.1038/s43586-023-00214-1.](#)
2. L. Abidi, e.a., [Perceptions, Barriers and Facilitating Strategies of Inclusive Research: A Qualitative Study with Expert Interviews. 2024, Journal of Underrepresented & Minority Progress, 8\(2\), 237-263.](#)

Colofon

Auteurs:

Marlous Arentshorst (VWS), Corline Brouwers (VWS), Laxsini Murugesu (Pharos), Marlijn Althuisen (AEF), Annemiek de Nooijer (AEF)

Vormgeving:

Yvonne van der Velden (Pharos)

Pharos

2026